

során nyolc kereső-kifejezést és a „feminis-” csonkított szót használták a Social Science Citation Index adattárban (5,25 perc) és öt további adattárban. Összesen 1466 tétel ígérkezett relevánsnak (az ismétlődés mértéke nem ismeretes, de 15% körül lehet), s a keresés összesen 18 percet vett igénybe. A gépi és adatátviteli költségek összesen 17,17 dollárt tettek ki.

A DIALOG rendszerben az egy adattáron alapuló keresés átlagköltsége 2 és 20 dollár között van (gépidő, adatátvitel, off-line kiíratás díja, de terminál-bérlés, telefon- és munkaidő-ráfordítás költségei nélkül). Az átlagos keresési idő 10 perc körül van, jelentős szórással. A kiírt tételek száma átlagosan 24.

Az átlagos keresési költség néhány adattárra:

ERIC	7,40 dollár
NTIS	9,07 dollár
Psychological Abstracts	11,57 dollár
Social Scisearch	14,90 dollár

A telefon feltalálásának századik, az on-line keresés tizedik évfordulójánál tartunk. A társadalomtudományi kutatók és könyvtárosok ma már kihasználják a kommunikáció és a számítástechnika előnyeit. Három milliónál több társadalomtudományi hivatkozás férhető hozzá on-line üzemmódban, számos szakosított és néhány multidiszciplináris adattár, továbbá on-line és off-line szótárak állnak rendelkezésre, lehetőség nyílik több adattáron folytatható keresésre is. A máris kiterjedt keresési gyakorlat alapján a használat további növekedése, az adattárak koordinációja s a keresőrendszerek lehetőségeinek fejlődése várható.

[DONATI, R.: Selective survey of on-line access to social science data bases. = Special Libraries, 68. köt. 11. sz. 1977. p. 396–406.]

(Sárdy Péter)

A tudományos dolgozók információellátásának automatizálása a Szovjetunió Tudományos Akadémiájához tartozó könyvtárakban

A könyvtári tevékenység hatékonyságának növeléséhez vezető egyik alapvető módszer a könyvtárak gépesítése és gépesített információs rendszerek létrehozása.

Az akadémiai könyvtári hálózat a SZU Tudományos Akadémiája Könyvtárának egységes adminisztratív és módszertani irányítása alatt áll.

Az Akadémiai Könyvtár rendkívül fontos tevékenységi körébe tartozik a kutatás-fejlesztést szolgáló információellátás automatizált rendszerének (Avtomatizirovannaja szisztema informacionnogo obeszpecsenija razrabotok, ASZIOR) létrehozása, információs szolgáltatások automatizált rendszerének kidolgozása az

ASZSZISZTENT elnevezésű össz-szövetségi információs rendszerre alapozva, az Akadémiai Könyvtárba és az akadémiai intézetekbe beérkező külföldi könyvek összevont nyomtatott katalógusa gépesített rendszerének ki-munkálása, valamint közreműködés össz-szövetségi automatizált információs rendszerekben.

A SZU Tudományos Akadémiájának Alkalmazott Matematikai Intézete, Számítóközpontja és az Akadémiai Könyvtár 1969–1970-ben dolgozta ki az ASZIOR elméleti alapjait. Már a tervezés kezdeti szakaszában szem előtt tartották, hogy a rendszer kompatibilis legyen más információs rendszerekkel, és így lehetőséget adjon az azonos programokkal dolgozó rendszerek közötti mágnesszalagcserére.

Az ASZIOR sikeres működése érdekében területileg és felügyeleti szempontból eltérő 14 szervezet és könyvtár Koopinform néven egyesült; meghatározták a résztvevők tevékenységét, a munkájuk iránti követelményeket s a feldolgozás feltételeit. A rendszer által felhasználandó folyóiratokat feldolgozás céljából megosztották a Koopinform tagszervezetei között. Összesen 123 külföldi és 76 szovjet matematikai, számítástechnikai, plazmafizikai, elektronikai stb. folyóiratot dolgoznak fel; jelenleg már több mint 250 ezer dokumentum adatait tárolják. Az ASZIOR együttműködik az INIS-szel (International Nuclear Information System = Nemzetközi Nukleáris Információs Rendszer) is.

A rendszer, amelynek központja az Akadémiai Könyvtárban van, több funkció betöltésére hivatott: a program lehetőséget ad állandó szelektív információterjesztésre, valamint eseti és retrospektív keresésre; lehetőség van továbbá szerzők, kulcsszavak, ETO és a VNTIC (Vszeszozuznij Naucsno-Tehnicoszkiy Informacionnij Centr = Össz-szövetségi Műszaki-Tudományos Információs Központ) rubrikátora szerinti keresésre is, orosz és angol nyelven. Mindehhez a KRISZTALL elnevezésű keresőnyelvet használják.

A rendszer kísérleti üzemeltetése 1973-ban kezdődött. Ekkor kísérletképpen összeállított kétezer kérdésre válaszként 15 ezer dokumentumot kaptak, amelyeknek 3/4 része releváns volt.

Az ASZIOR szelektív információterjesztő rendszer többek között a következő intézmények szakembereit látja el információval:

a SZU Tudományos Akadémiájának Műszaki-Fizikai Intézete,

a SZU Tudományos Akadémiája Társadalomgazdasági Intézetének leningrádi részlege,

a SZU Tudományos Akadémiájának Elméleti Csillagászati Intézete,

a leningrádi A. A. Zsdanov Állami Egyetem.

Az Akadémiai Könyvtárban a rendszer üzemeltetésére szakembercsoport alakult, amelynek tagjait az Akadémia Alkalmazott Matematikai Intézetében képezték ki. A csoportnak kettős feladata van: egyrészt a primer infor-

mációk feldolgozása és a rendszerbe való bevitele, másrészt a keresőkép összeállítása és a rendszer által kiadott információk szolgáltatása. A keresőkép helyes összeállítása különösen lényeges: a tapasztalatok azt mutatják, hogy az eredménytelen keresés nagyrészt a rosszul feltett kérdéseknek tulajdonítható.

A csoport munkájában jelentős szerepet játszik az eseti, *retrospektív keresés*. A rendszer segítségével esetenként szakbibliográfiákat állítanak össze, amelyeket az ország különböző könyvtárainak és információs intézményeinek kérésére bocsátanak rendelkezésre. A szakbibliográfiákat új kérés esetén kiegészítik az ASZIOR adatbankjában időközben felgyülemlett újabb adatokkal.

Bibliográfiai tevékenysége keretében az Akadémiai Könyvtár 1948 óta kiadja a *beérkezett új külföldi könyvek jegyzékét*. Megkezdődött e munka automatizálása is, ami nagymértékben csökkenti a kiadvány átfutási idejét és egyben jelentős munkaerő-megtakarítást is eredményez. A gyarapodási jegyzékekkel egyidejűleg a katalóguscédulákat is gépi úton kívánják előállítani. E rendszer kísérleti üzemeltetése 1978-ban kezdődik.

Az Akadémiai Könyvtár a természettudományi bibliográfia ágazati központjaként részt vesz össz-szövetségi információs rendszerek munkájában is. A *GPNTB-vel* (*Goszudarsztvennaja Publicsnaja Naucsno-Tehnicsezskaja Biblioteka - Állami Műszaki Tudományos Nyilvános Könyvtár*) együttműködve részt vesz az új külföldi könyvek és folyóiratok össz-szövetségi katalógusának elkészítésében. Feladata a *Természettudományok* című sorozat összeállítása és a kész katalóguscédulák továbbítása a központi szervezethez.

Az Akadémiai Könyvtár távlati feladataihoz tartozik a VINITI által kifejlesztett ASZSZISZTENT elnevezésű információs rendszer adatbázisa alapján *automatizált információs rendszer kidolgozása is*.

Az ASZSZISZTENT rendszernek a következő *szolgáltatásokat* kell nyújtania: szelektív információterjesztés, különböző típusú és rendeltetésű információs kiadványok kiadása, irodalomkutatás, tudományos és műszaki adatok kikeresése, dokumentumok megőrzése és másolatok szolgáltatása.

Az automatizált információs rendszerek működésének tökéletesítése érdekében az Akadémiai Könyvtár megkezdte a *felhasználók összetételének és az előforduló kérdéseknek gépi elemzését*. Az olvasókra vonatkozó információkból a számítógép a felhasználók összetételét kimutató táblázatokat állít össze, amelyek további elemzésével pontos kép nyerhető a szakemberek információs igényeiről.

A szakemberek gépesített információellátása a munkaigényes könyvtári folyamatok teljes automatizálásának első lépését jelenti. A hatékony gépesítéshez a számítógépen kívül korszerű másoló, sokszorosító, nyomdaipari,

mikrofilmtechnikai és on-line keresést biztosító berendezések is szükségesek.

/DANCSENKO, T. N. – PANKOVA, G. N.: Avtomatizirovanoe informacionnoe obszluzsivanie naucsnuh rabotnikov bibliotekami Akademii Nauk SZSZSZR - Naucsnuie i Tehnicsezskie Biblioteki SZSZSZR, 1977. 4. sz. p. 20–25./

(Novák István)

Az EPC–II kísérlet

Az automatizált Szerkesztési és Kiadási Központ (*Editorial Processing Center, EPC*) gondolata 1972-ben merült fel először. A tervek szerint a Központ a modern technológiát használná fel tudományos folyóiratok szerkesztéséhez és kiadásához.

Az ötlet felmerülését követően az USA-ban két kísérletsorozatot indítottak be (EPC–I és EPC–II), amelyeket majd egy harmadik, az EPC–III is követni fog.

Az EPC–II kísérletet az amerikai Stanford Kutatóintézet és három folyóirat (*Computing Reviews, Computing Surveys, Sociological Quarterly*) szerkesztősége együttműködve végzi, célja a Központ várható funkcióinak, gazdaságosságának és nehézségeinek tanulmányozása.

Az ötletet az indokolta, hogy *a tudományos és műszaki folyóiratok létét erősen fenyegeti a költségek gyors növekedése*. Különösen azoknak a közepes méretű folyóiratoknak a helyzete kritikus, amelyek évi 500–2000 oldalon jelennek meg (az ennél kisebbeket ugyanis már rendszerint szubvenciókból tartják fenn). Megmentésük egyik módja az egy oldalra jutó fajlagos előállítási költségek minimálisra csökkentése. Ennek jegyében vizsgálták meg az automatizálás hatását a költségekre.

A program távolabbi célja a Központ kísérleti üzemének megszervezése, amelynek keretében több folyóiratot fognak kiadni automatizált rendszerben; ez a kísérleti üzem az EPC–III.

Az összehasonlítás kedvéért megvizsgálták a hagyományos módszerekkel készülő folyóiratok jellemző előállítási költségeit. Jelenleg egy oldal átlagos előállítási költsége 26 és 49 dollár között változik, egy oldalon 1000 szót, 1 táblázatot és 1 ábrát feltételezve. A fajlagos költség azonban sok tényezőtől függ, többek között jelentős mértékben befolyásolhatja a tipográfia minősége is.

Durva becslések szerint az EPC koncepció alkalmazásával *a fajlagos előállítási költségek mintegy 25%-kal csökkenthetők*. Ez azonban nem vonatkozik a kisebb folyóiratokra; ezek esetében nem várható további megtakarítás az EPC rendszer bevezetésétől.